

TÜRKİYE’DE BÖLGESEL EŞİTSİZLİKLERİ GİDERMEK İÇİN DEVLET YARDIMLARI (TEŞVİKLER): 2012 TEŞVİK SİSTEMİNİN BÖLGESEL TEŞVİKLER AÇISINDAN GETİRDİĞİ YENİLİKLER

Yrd. Doç. Dr. Burcu GEDİZ ORAL*

Arş. Gör. Alparslan UĞUR**

ÖZ

Bölgelerarası gelir eşitsizlikleri hem az gelişmiş hem de gelişmiş ülkelerin önemli bir sorunudur. Gelir eşitsizliği sorununu çözmek için ciddi politikalar geliştirilmiş, bölgesel kalkınma programları uygulanmıştır. Devlet yardımları bölgesel kalkınma politikalarının önemli bir aracıdır. Türkiye’de yeni teşvik sisteminin yasal düzenlemeleri 19/06/2012 tarih 28328 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu çalışma Türkiye’de bölgelerarası eşitsizlikleri gidermeye yönelik uygulanan politikaları özetlemekte, 2012 yeni teşvik sisteminin getirdiği yenilikleri analiz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Bölgesel Kalkınma, Bölgesel Eşitsizlik, Devlet Yardımları*

Jel Sınıflaması: *O18, R51, H25*

STATE AIDS (INCENTIVES) TO OVERCOME INTER-REGIONAL INEQUALITIES IN TURKEY: THE LATEST ADVANCES OF THE 2012 INCENTIVE SYSTEM IN TERMS OF REGIONAL INCENTIVE

ABSTRACT

Inter-regional income inequality is an important problem in both underdeveloped and developed countries. Serious policies are developed to solve the problem of income inequality, regional developments programs are applied. State aids are an important tool of regional development policies. The legal regulations of the new incentive published and entered into force in the dated 19/06/2012 No. 28328 Official Gazette in Turkey. This study summarizes the implemented policies to eliminate the inter-regional inequalities in Turkey and analyzes the innovations of the 2012 new incentive system

Keywords: *Regional Development, Regional Inequality, State Aids*

Jel Classification: *O18, R51, H25*

* Celal Bayar Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Bankacılık ve Finans Bölümü, burcu_gediz@hotmail.com.

** Celal Bayar Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Bankacılık ve Finans Bölümü.

1. GİRİŞ

Bölgelerarasında görülen gelişmişlik farklarının nasıl giderilebileceği son yıllarda en çok tartışılan konulardan biri olmuştur. Bu konuda ulusal ve uluslararası düzeyde çok çeşitli politikalar, planlar ve uygulamalar olmuştur. Ancak, söz konusu eşitsizliklerin giderilebildiğini ileri sürmek henüz olanaksızdır.

Bölgesel dengesizlikleri azaltmanın ya da ortadan kaldırmanın, ekonomik, toplumsal ve siyasal güçlükleri bulunmaktadır. Geri kalmış bölgeleri kalkındırmak, bölgelerarasında göreceli bir denge sağlamak, maliyeti yüksek politikaların uygulanmasını gerektirir. Günümüzde, bölgesel dengesizliklere devletin karışması, hemen hemen her ülkede çok doğal karşılanmakta, ulusal ve uluslararası kalkınma kuruluşları, bu karışmanın biçimine ilişkin öneriler ve politikalar geliştirmektedirler. Bu yönden, kapitalist ülkelerle sosyalist ülkeler arasında büyük bir ayrım görülmemekte, kullanılan araçlar birbirinden ayrı olsa bile, amaçlarda benzerlikler göze çarpmaktadır (Koçak, 2011: 125).

Derecesi farklı olmakla birlikte hemen her ülkede varlığı söz konusu olan bölgesel dengesizlik olayı, ülkemizde de başta siyasal olmak üzere ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda etkisini hissettirmektedir. Bölgelerarası farklılıkların giderilmesi için çeşitli ülkelerde ve ülkemizde bölgesel kalkınma politikaları uygulanmaktadır (Çelebi, 1992: 43). Ülkemizde az gelişmiş bölgelerin kalkındırılması için kullanılan politika araçlarından birisi teşvik edici vergi politikasıdır (Öner, 2002: 100). Vergi politikası, kalkınma hedeflerini gerçekleştirmek için ekonomik hayatı yönlendirici ve teşvik edici, gerektiğinde ise müdahalecidir. Vergisel avantajların amacı, yatırımların bir yerde maliyetlerini düşürerek finansman ihtiyacını hafifleterek, özel sektör yatırımlarını belirli sektörlere ve yörelere kaydırmaktır (Çımat- Avcı, 2002: 150).

Yaygın ve geniş bir biçimde kullanılan teşviklerin gerekli olup olmadığı hem akademik çalışmalara hem de bir çok ülkede siyasi ve pragmatik tartışmalara konu olmuştur. Bazı bilim adamları teşviklerin yatırım kararları üzerinde önemsiz etkilere sahip olduğunu savunurken, bazıları da teşviklerin yatırım kararları üzerinde ciddi yönlendirici güçlerinin olduğunu iddia etmektedir. Teşviklerin yatırım kararları üzerindeki etkisinin çok net olmadığı, teşviklerin başarısının gerçekte iktisadi, mali ve sosyal birçok iç ve dış etkene bağlı olduğu ifade edilebilir (Kızılot, 2009).

Ekonomiye devlet müdahalesi modern devletlerin ortak bir özelliğidir. Ekonomiye devlet müdahalesi çeşitli biçimler alabilir, çeşitli amaçlar güdebilir ve söz konusu müdahalenin değişik etkileri olabilir. Devlet tarafından uygulanan birçok önlem genel olarak iş dünyasına yardımcı olmayı hedeflemektedir, ancak bu önlemler kamu maliyesi üzerinde de etki yaratmaktadır (Ecer, 2010: 8). Devlet yardımları, bütçe üzerinde ek harcama yaratmak yoluyla toplam giderleri arttırdığından ya da gelirden vazgeçme yoluyla toplam gelirleri azalttığından, açığın artmasına (bütçe fazlası varsa fazlalığın azalmasına) yol açmaktadır. Bu olumsuz durum karşısında devlet vergi oranlarını arttırmakta

veya yeni vergiler koymaktadır. Bir başka yol ise, bütçedeki diğer harcama kalemlerinde kısıntıya gitmektir. Her ikisinin de yapılmaması ve bütçe açığı olması durumunda borçlanmaya gidilmesi gerekecektir (Leblebici, 2002: 4).

Çalışmamızda öncelikle devlet yardımı kavramından bahsedilecek, bölgesel eşitsizliklerin nedenleri üzerinde durulacak, Türkiye’de bölgelerarası eşitsizlikleri gidermeye yönelik uygulanan politikaları özetlenecek, 2012 yeni teşvik sisteminin getirdiği yenilikler analiz edilecektir.

2. DEVLET YARDIMI KAVRAMI

Devlet yardımı günlük dilde yaygınlaşmış teşvik, destekleme önlemi ve sübvansiyon kavramını içine alan bir tanımdır. Devlet yardımı, kamu kaynaklarının kullanılarak belirli bir bölgeye, sektöre, işletmeye veya işletme grubuna, belirli mal ve hizmetlerin üretimine yönelik olarak verilen yardımı belirtmektedir (Erdem, 2004: 2). Yardım kavramı, teşvik kavramından çok daha geniştir. Çünkü firmaya sağlanan sadece direk finansal kaynakları değil, daha genel olarak, normal koşullar altında işletmenin bütçesinde bulunmayacak kamu otoritesi tarafından sağlanan her çeşit avantajı kapsamaktadır (Ecer, 2010: 10).

Devlet yardımının, belirli teşebbüslere avantaj sağlayacağı ve pazarda rekabetin bozulmasına yol açacağı iddia edilmektedir. Devlet yardımları çeşitli amaçlarla verilmektedir (Güngördü, 2008: 4). Yapılan yardımlar; bir teşebbüsün yeniden yapılandırılması, ekonomik istikrar ve büyüme, devletin bölgesel ya da sektörel sorunlarla mücadele etmesi, eğitim ya da araştırma-geliştirme, bütçe açığını azaltma, bölgesel dengesizliklerin giderilmesi, işsizlikle mücadele ve çevre sorunları ile mücadele gibi amaçlarla verilebileceği gibi, AB ülkelerinde olduğu gibi piyasa aksaklıkları temelinde de verilebilir. Birlik temelinde 9 çeşit piyasa aksaklığı bulunması durumunda devlet yardımları verilmektedir. Bunlar (European Commission, 1999: 8); kamusal mallar, erdemli mallar, ölçüğe göre artan getiriler, pozitif ve negatif dışsallıklar, sermaye piyasalarında aksak veya asimetrik bilgi, kurumsal katılıklar (özellikle emek piyasasında), üretim faktörlerin tam akışkan olmaması, piyasalardaki friksiyonel düzensizlikler ve yabancı rakiplerin sübvansiyonudur.

Doğrudan sübvansiyonlar, vergi muafiyetleri, parafiskal ödemelerden muafiyet, tercihli faiz oranları uygun borçlanma teminatları, özel şartlarla bina ya da arsa tedariki, mali ya da sosyal katkıların toplanmasının ertelenmesi, kar hissesi teminatları, sermaye verme, devlet tarafından yüklenen mali yüklerin tazmini, tercihli tarifeler, sosyal ödemelerde indirimler, kredi işbirliklerine doğrudan ya da dolaylı devlet garantileri, sermaye paylarına doğrudan ya da dolaylı devlet katılımları, borçların yeniden programa bağlanması, belirli bir sanayiye işçileri özendirmek için ikramiye ödemeleri, devletin bir işverenin sosyal planını finanse etmesi, belirli bir sanayideki ürünlerin reklamının yapılması ve promosyon verilmesi gibi tedbirler devlet yardımı kapsamı içinde yer almaktadır (Güngördü, 2008: 16).

Devlet yardımlarının özellikle belirli teşebbüs, sektör veya bölgeler bazında seçici olarak verilmesi sonucunda ortaya çıkan rekabetçi üstünlük, doğal olmayan bir yoldan meydana getirildiği için teşebbüsler, sektörler veya bölgeler arasındaki rekabete dayalı ilişkiyi olumsuz yönden etkileyebilmektedir (İlhan, 2010: 102). Bu kamu politikasını haklı hale getiren neden ise taşıdığı sosyal amaçlar ve sağlanan dışsal faydalardır (Çiloğlu, 2000: 29). Devlet yardımlarının kontrolündeki faydalar önemlidir. Birçok durumda sübvansiyonlar firmaların etkinliklerini azaltarak ekonomik refahı düşürebilirken, birçok durumda ise yapılan harcamalar firmaların ekonomik etkinliklerini artırabilir (European Commission, 1999: 7);

Devlet yardımlarının ekonomiye etkilerini, devletin bu programlara mali kaynak sağlama şekli ve desteğin veriliş biçimine göre sınıflandırmak mümkündür. Yapılan desteğin belirli bir firma ya da sanayiye yapılması ve yardımın devlete veya kurumlarına bir maliyetinin olması gerekmektedir (Nicolaidis and Bilal, 1999: 2). Buna göre yardımların, finansman şekli yönünden incelendiğinde herhangi bir maliye politikası aracı ile benzer ekonomik etkilere sebep olduğu, uygulamadaki etkileri olarak analiz edildiğinde ise işletme kararları ve kaynak dağılımı üzerinde etkilere sahip olduğu anlaşılmaktadır (Leblebici, 2002: 3).

Küreselleşme ülkelerarası rekabeti artırmakta, devlet yardımları ve sübvansiyon alma yarışları problem oluşturmaya devam etmektedir. Bazı durumlarda hızla artan teşvik kullanımı korumacı uygulamaların yeniden gündeme gelmesini sağlamıştır. Bu amaçla yardımların ve sübvansiyonların kontrolü önem kazanmıştır. Kontrol Dünya Ticaret Örgütü (WTO) gibi uluslararası bir kurum tarafından sağlanabildiği gibi uluslararası anlaşmalarla, Avrupa Birliği (AB) gibi birlik düzeyinde ya da ülkenin bütçe kısıtı altında ve verimlilik göstergeleri doğrultusunda yapılabilir (OECD, 2010: 9). Günümüzde uluslararası birliktelik ve anlaşmalarla uluslararası ticareti engelleyen tüm kısıtlamaların kaldırılmasına ve rekabet ortamının sağlanmasına çalışılmakta rekabeti bozucu tüm yardımlar sınırlandırılmaya çalışılmaktadır.

Türkiye'nin AB'ye tam üyelik sürecinde uyumlaştırma yapması gereken alanlardan biri de devlet yardımlarıdır (Kutlu- Hacıköylü, 2007: 368)¹. Türkiye'de esasen devlet yardımları terimi kullanılmamakta, bu kavram yerine teşvik ve destek terimleri, dış ticarete ise daha çok sübvansiyon terimi kullanılmaktadır. Ancak AB'ye tam üyelik sürecinde ülkemizde devlet yardımları terimi bu kavramların tümünü kapsar bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır (Kutlu- Hacıköylü, 2007: 368). Üyelik sürecinde uyumlaştırma çalışmaları devam etmektedir.

¹ Devlet desteklerinin Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki anlaşmalara uygun olarak düzenlenmesini ve ilgili mercilere bildirimini sağlamak ve bu konudaki ilke ve esasların belirlenerek desteklerin izlenmesi ve denetlenmesine ilişkin usul ve esasları tespit etmek üzere, 6015 sayılı Devlet Desteklerinin İzlenmesi ve Denetlenmesi Hakkında Kanun, 23/10/2010 tarih 27738 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

3. BÖLGELERARASI EŞİTSİZLİKLERİN NEDENLERİ

Bölgelerarasındaki eşitsizlik ve gelişmişlik farkı; tarihi olarak sermayenin ve emeğin dengesiz olarak belli bölgelerde yoğunlaşmasının sonucudur. Bölgenin özellikleri ve toplumsal yansımaları bu tür bir dengesiz birikime ve eşitsiz dağılıma neden olsa da, 18. yüzyılda sanayi devriminin yarattığı sermaye birikimi ve kalkınma biçimleri ile birlikte tarihsel olarak günümüzün bölgesel eşitsizlikleri oluşmuştur. Bu tür eşitsizlikler ve gelişme farkları yalnız ülkeler arasında değil bir ülkenin farklı bölgeleri arasında da görülebilir (TMMOB, 2004: 1).

Bölgelerarası gelir eşitsizliğinin oluşumunda küreselleşmenin etkili olduğunu savunan görüşler vardır. Cornia ve Kiiski yaptıkları çalışmada son 20 yılda çok sayıda ülkede farklı seviyelerde gelir eşitsizliğinin arttığını gözlemlemişlerdir. 73 ülke² için yapılan analizlerde (ülkelerin toplam nüfusu dünya nüfusunun %80'i, toplam GSYİH'ları ise dünya GSYİH'sının %91'idir) son 20 yılda 48 ülkede ülke içi eşitsizliklerin arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Aynı dönemde 16 ülkede eşitsizliğin aynı düzeyde kaldığı, 9 ülkede ise azaldığı görülmüştür. Afrika ülkelerinde, Latin Amerika'da, Doğu Avrupa ve geçiş ekonomilerinde ülke içi eşitsizlik artmıştır (Cornia and Kiiski, 2001: 17-20). Lundber ve Squire ise yaptıkları çalışmada, ülkelerin liberal politikalar uygulamaya başlamasıyla elde edilen gelirlerden yoksulların yararlanmadığını ve bu şekilde gelir dağılımındaki bozukluğun arttığını ortaya koymuşlardır. Buna göre ticaret haddindeki iyileştirmeler, sosyal sınıflar arasındaki farklılığı açmaktadır. Onlara göre serbestleşme, ülke içindeki yoksulluğu ve gelir eşitsizliğini artırmaktadır (Lundberg and Squire, 2001: 16).

Bölgelerarası eşitsizliklerin başkaca sebepleri de söz konusudur. Eşitsizliğin en önemli sebeplerinden biri doğal ya da coğrafi nedenlerdir. Coğrafi nedenler denildiğinde öncelikle iklim, yer altı ve yer üstü zenginlikleri, doğal koşullar, ulaşım ve haberleşme imkanları gibi çeşitli unsurlar gelmektedir. Türkiye, yedi coğrafi bölgeye ayrılmıştır. Bu bölgelerin her birinde farklı coğrafi özellikler görmek mümkündür. Farklı coğrafi özelliklerden tarım sektörü oldukça etkilenmektedir. Tarım sektörü, ülke kalkınmasında olduğu gibi bölge kalkınmasında da ekonominin lokomotifi vazifesi görmektedir. Bu tür dengesizlikler doğal kaynakların bazı bölgelerin lehine bazılarının ise aleyhine sonuçlar doğuracak biçimde ortaya çıktığı bölgesel dengesizliklerdir (Gündüz, 2006: 100-101).

Eşitsizliğin oluşmasının en önemli sebeplerinden bir diğeri de ülkede ayrımcılığın ve dışlamanın bulunmasıdır. Farklı kültürel grupların siyasal, ekonomik ve sosyal kaynaklara ulaşamaması, kaybeden grupta bireysel refahı azaltmaktadır. Ülkede yatay eşitsizliklerin oluşması çatışmalara, isyanlara, sivil savaflara davetiye çıkarabilir. Örneğin, eğitim hizmetinden tüm vatandaşların faydalanamaması durumunda, bu gruptaki çocuklar okuyanlara göre daha iyi bir iş imkanına

² Bu ülkelerden 73'ü gelişmekte olan ülke, 18'i OECD ülkesi, ve 22'si geçiş ekonomisidir.

kavuşamayacak ve daha düşük gelire sahip olacaklardır. Ülkede farklı gruplar arasında geçiş mobilitesinin olmaması da eşitsizliği derinleştirecektir (Stewart, 2004: 3-5).

Eşitsizliğin bir diğer nedeni iktisadi ve fonksiyonel nedenlerdir. Bu anlamda eşitsizlikler bulunan ülkelerde aynı üretim faktörleri, pazar farkından dolayı farklı bölgelerde değişik kazançlar elde etmektedir. Diğer yandan işgücünün tarım sektöründen, sanayi sektörüne aktarılması halinde de kazançlarda farklılıklar ortaya çıkabilmektedir (Gündüz, 2006: 15). Yapılan yardımlar yaşam standartlarının düşük olduğu, ciddi işsizliğin görüldüğü bölgelerde iş imkanları ve istihdam sağlamak amacıyla yapılmaktadır. Yardımlar az gelişmiş bölgelerde büyüme imkanlarını artırmakta, ekonomik faaliyetleri farklılaştırıp firmaları yeni yatırımlara teşvik etmektedir (Buiren and Brouwer, 2010: 7).

Sosyal ve kültürel nedenler de eşitsizliğe sebep olabilmektedir. İnsanların davranışları ve değer yargıları arasındaki farklılıkları da kapsayan bu tür dengesizlik, eğitim düzeyine bağlı olarak meydana gelmektedir. Kültürlü kimselerin sosyal mevkileri, değer yargıları, davranış ve giyinişleri diğerlerinden ayrılmaktadır. Bu tür dengesizliklere örnek olarak metropoliten şehirlerdeki gecekondu bölgeleri ve kenar semtleri ile bunların dışında kalan varlıklı semtler gösterilebilir (Gündüz, 2006: 15-16).

4. BÖLGELERARASI EŞİTSİZLİKLERİN ETKİLERİ

Ekonomik büyüme ve kalkınma, tüm ülkelerin en belirgin temel amaçlarından biridir. Bu amaca ulaşmadaki temel ilke ise, ülkenin mevcut kaynak ve imkanlarını en rasyonel ve verimli şekilde kullanmaktır. Hemen her ülkede doğal bir merkez etrafında yoğunlaşan ekonomik ve sosyal faaliyetler, bölgelerarası gelişme farklılıklarını ortaya çıkarmış ve büyük dengesizlikler yaşanmasına neden olmuştur. Bu süreç, bölgelerin ekonomik etkinliklerini, nüfus dağılımını, kentlerin, çevrenin ve doğal dokunun bütünlüğünü bozmuş, kalkınmanın ekonomik ve sosyal maliyetlerini yükseltmiş ve daha ileri gelişmeye imkan vermeyen tıkanıklıklara yol açmıştır (Arslan, 2005: 276).

Bir ülkede gelir eşitsizliğinin olması, insanların geçim sıkıntısı çekmelerine ve mutsuz olmalarına neden olmaktadır. Bir toplumda mutsuz insanların sayısının artması; sosyal huzursuzlukları artırarak siyasi istikrarı olumsuz etkilemektedir. Geçim sıkıntısı çekenlerin marjinal partilere yönelmesi siyasi istikrarı daha da bozmaktadır. Gelir dağılımında adaletin sağlanması, demokratik yönetimin devamının temel taşlarından birisidir. Gelir eşitsizliğinin aşırı bozuk olduğu ülkelerin siyasi yapıları genellikle totaliter ve anti-demokratiktir (Çalışkan, 2010: 103).

Bölgelerarası gelir farkları sadece bir üretim sorunu olmanın ötesinde kentleşme ve nüfus dağılımının çarpıklaşmasına neden olmakta, eğitim ve sağlık hizmetleri dahil bir çok insani gelişme aracını da olumsuz etkilemektedir (Pınar- Arıkan, 2003: 103).

Gelişmemiş bölgelerde sosyal altyapı yetersizliğinden dolayı bir yoksulluk kısır döngüsü oluşturmakta, yoksulluk kuşaktan kuşağa aktarılır hale gelmektedir. Bunun ötesinde yoksulluk, bu

bölgelerde harcama ve tüketim yapılmasını engellemekte, sermayenin de kısıtlı olması sebebiyle özel sektörün canlanmasına engel olmaktadır. Öte yandan, bu bölgelerdeki yoksulluk ve güvensizlik ile kurumsal tecrübe, beceri ve bilgi eksikliği, burada yaşayanların risk almaktan ve girişimcilikten kaçınmalarına sebep olmaktadır. Birçok alanda kurumsal devamlılık sağlanamadığı ve devlet hizmetleri yetersiz kaldığı için, insanlar geleceklere güven duymamaktadırlar. Söz konusu bölgeler için genel olarak “yaşanılmaz” algısı oluşmakta ve yaygınlaşmaktadır (Keyder- Üstündağ, 2006: 22).

5. TÜRKİYE’DE BÖLGESEL EŞİTSİZLİĞİN ORTAYA ÇIKIŞI

Ülkemizde bölgesel eşitsizliğin ortaya çıkışı coğrafi nedenler, tarihsel nedenler ve ekonomik nedenler ve sosyal ve kültürel nedenler başlıklarıyla incelenecektir.

5.1.Coğrafi Nedenler

Ülkemiz açısından yükseklik, bitki örtüsü ve yüzey şekilleri gibi bütün bu coğrafi etkenlerin bölgelerarası dağılımı incelendiğinde, Doğu Anadolu Bölgesinin diğer bölgelere oranla daha dezavantajlı olduğu görülecektir. Ortalama yüksekliği 1800 ile 2000 metre dolaylarında olan Doğu Anadolu Bölgesi ülkemizin en yüksek ve dağlık bölgesidir. Bu bölgenin sadece bazı platoları değil, bazı ovaları bile ülkemizin öteki bölgelerindeki dağlardan daha yüksektir. Ülkemiz ortalamasının üzerinde bir yükseklik gösteren Doğu Anadolu Bölgesi, bu yüksekliğin doğal bir sonucu olarak çok sert bir iklime sahiptir. Sibiryaya yüksek basınç merkezinin etkisi altında kalan bölgede, kışlar çok uzun sürerken don olan gün sayısı 113 ile 118, karla örtülü gün sayısı ise 62 ile 153 gün arasında değişmektedir. Yüksekliğin fazla olması, iklimin çok sert olmasına ve bölgenin bitki örtüsü bakımından fakir kalmasına neden olmuştur. Bölgede ormanlar oldukça az ve arazi ekime elverişli değildir. Batıdaki ılıman deniz iklimi, yerini doğuda sert bir karasal iklime bırakmaktadır. Batıda gerek deniz gerek kara ulaşım olanakları oldukça kolaydır. Oysa doğuda, yüzey şekillerinin özellikleri ve geçit vermeyen dağlar nedeniyle ulaşım ağının yapılması oldukça zor ve pahalıdır. Mevcut yollar ise kar nedeniyle yılın büyük bir bölümünde kapalıdır. Bütün bu sayılan nedenler coğrafi açıdan ülkemizde bu bölgesel eşitsizliğin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Yılmaz, 2001: 5).

5.2.Tarihsel Nedenler

Osmanlı İmparatorluğu’nun son yıllarına kadar Anadolu’da bölgelerarasında önemli bir dengesizlik görülmediği söylenebilir. XVI. Yüzyıla kadar toprakları devamlı genişleyen İmparatorlukta, bu karakterine uyan bir yerleşme düzeni benimsenmiştir. Bu yerleşme düzeninde; yerleşme merkezleri arasında başkent, bölgesel merkezler, pazar şehirleri ve köyler şeklinde bir kademeleşme oluşmuştur. İmparatorluğun ekonomik gücü, izlediği yayılma politikası nedeniyle, oldukça muntazam aralıklarla dağılmış bölgesel yerleşme merkezlerine dayanmıştır. XIX. yüzyılda Avrupa’da görülen gelişmeler ve yapılan çeşitli anlaşmalar Osmanlı topraklarını Avrupalılar’ın sanayi ürünleri için bir pazar haline getirmiştir. Ülkede hiçbir kısıtlamaya tabi olmadan satılan yabancı mallar Osmanlı şehirlerinde daha önce var olan ekonomik faaliyetleri kısa süre içerisinde adeta

söndürmüştür. Osmanlı toplumunda 19. yüzyıl sonunda ortaya çıkan bölgelerarası gelişmişlik farkı, batıya açılma sonucu, İmparatorluğun mevcut el sanatlarına dayalı ekonomik faaliyetlerinin gerilemesi ve yıkılmasıyla başlamıştır. Geleneksel ekonomik faaliyetlerin azalması İmparatorluğun kentleri arasındaki hiyerarşinin de bozulmasına neden olmuştur. Başta limanlar olmak üzere, Batı Anadolu'daki kentler, endüstrileşmiş Batı Avrupa kentleriyle daha sıkı ilişki içine girerek, ön plana çıkmışlardır. Cumhuriyetin ilk yıllarında devletin ağır sosyal, siyasal ve ekonomik sorunlarla uğraşması, bölgelerarası eşitsizliği giderme yönündeki çabaları bir bakıma sekteye uğratmıştır. Yine bu dönemde; Batı Avrupa ile ticari ilişki içine girme şansını, coğrafi konum ve doğal zenginliği sonucu elde eden Batı Anadolu, bu avantajlara sahip olamayan Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerine oranla, daha gelişmiş bir duruma gelmiştir. Daha sonraki yıllarda ise bu gelişmişlik farkı gerek izlenilen devlet politikalarının yetersizliği gerekse firmaların büyük şehirlerde yoğunlaşması nedeniyle azalma yerine, daha da büyümüştür (Kulaksız, 2008: 24- 25).

5.3.İktisadi Nedenler

Türkiye'de imalat sanayisi mekansal olarak dengesiz dağılmış ve birkaç bölgede yoğunlaşmıştır. İmalat sanayi önem sırasına göre Marmara, Ege ve Akdeniz bölgelerinde daha yoğun bulunmaktadır. İmalat sanayindeki işgücü verimliliği bölgeler arasında büyük değişiklikler göstermektedir. Marmara Bölgesi'nde büyük ölçekli işletmeler yoğunlaşmış olduğundan burada işgücü verimliliği daha yüksektir. Tarımdaki emek verimliliğinin imalat sanayisindeki verimliliğin çok altında kalmıştır. Ayrıca tarımdaki işgücü verimliliği bölgeler arasında farklılıklar göstermektedir. İç ticaret hadleri tarımın aleyhine gelişmiştir. Bu durum en yoğun olarak Güneydoğu ve Kuzeydoğu Anadolu Bölgelerinde hissedilmiştir. Geri kalmış bölgelerdeki doğurganlık yüksek ve işgücüne katılım oranları düşüktür. Güneydoğu Anadolu Bölgesinde çok yüksek doğum oranları ve işgücüne katılımın düşük olması bölgenin geri kalmasındaki en temel unsurlardan biridir. Pazara ve girdi kaynaklarına yakınlık da bölgelerarası eşitsizlik farklarını belirlemektedir. İç pazarın batıda ve özellikle Marmara Bölgesinde yoğunlaşması, pazara dönük sanayileri doğal olarak bu bölgelere çekmiştir. Geri kalmış bölgelerde ve özellikle de pazarın şirket merkezine uzak olduğu, pazara ulaşımının güç ve yüksek maliyetle yapıldığı Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde, pazara dönük endüstrilerin gelişmesini uzun zaman almaktadır (Yılmaz: 2001: 5-8).

5.4. Sosyal ve Kültürel Nedenler

Türkiye'de Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi kültürel açıdan da gelişmemiştir. Söz konusu bölgelerde Osmanlı döneminden beri süre gelen aşiret yapısı, varlığını hala sürdürmektedir. Bu olgu bölgedeki üretim ve insan ilişkilerini oldukça etkilemektedir. Ağalık, şeyhlik ve aşiret reisliği gibi ağır basan kurumlar yaşam biçimine yön vermektedir. Ülkemizin birçok yerinde, aşiret ve beylik geleneğinin yavaş yavaş ortadan kalkmasına rağmen, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da varlıklarını, özellikle Mardin, Siirt ve Urfa gibi yörelerde, sürdürdükleri bilinmektedir. Buralarda iktisadi ve sosyal

faaliyetlerin şekillenmesinde önemli ölçüde ağa, şeyh ve aşiret reislerinin görüşleri etkili olmaktadır (Gündüz, 2006: 104).

6. TÜRKİYE’DE BÖLGESEL EŞİTSİZLİKLERİ GİDERMEDE DEVLET YARDIMLARI (TEŞVİKLERİ): BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARININ GELİŞİMİ

Türkiye’de bölgesel politikalar ilk olarak 1960’lı yıllarda kalkınma planlaması ile başlamış ve sekiz yıllık kalkınma planında yer almış, bu kalkınma planlarının temel amacı bölgelerarası gelişmişlik farkının azaltılması olmuştur. Türkiye’de bağımsız yerel kurumların olmaması ve merkezi kurumların yerel düzeydeki birimlerinin işlevlerinin sınırlı olması, uygulanan politikaların etkinliğini azaltmaktadır. 1980’li yıllarda³, yatırımcılara prim tahsisi ile simgesel dar anlamda geleneksel bölgesel politika olarak nitelendirilebilecek uygulamalar, ilk kez Doğu bölgelerinde özel yatırımcılığın başlatılmasını sağlamıştır. 1990’lı yıllarda güvenlik problemleri ve kamu sektörü kaynak sıkıntısı nedenleriyle sürdürülebilir olamayan bu politika, Batı ülkelerindeki gibi dinamik ve sistematik bir makroekonomik politikaya dönüşmemiştir. Aynı dönemde ulusal rekabet gücünün artırılması problemi, Türkiye’de finansal teşvikler aracılığıyla ihracatın artırılması şeklinde aşılmaya çalışılmış ve bu kısmi uluslararası entegrasyon etkisi ekonominin yapısal dönüşümüne ve kamu sektörünün rolünün değişimine yol açmamıştır (Akan- Arslan, 2008: 108).

Türkiye’de başta Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki iller olmak üzere, ülkenin bazı yöreleri "Kalkınmada Öncelikli Yörelere" (KÖY) olarak tanımlanmıştır. Bu çalışma planlı dönemde başlatılmış ve yıllar içerisinde bazı değişiklikler yapılmakla birlikte bugüne kadar devam ettirilmiştir. İlk olarak, 28 Şubat 1963 tarih ve 202 sayılı yasa gereği, 1968 yılında Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerini kapsayan 22 il KÖY olarak belirlenmiştir. 1980’lerin başına gelindiğinde KÖY kapsamındaki il sayısı 40 civarına ulaşmıştır. Bu tarihten sonra, bu kapsamdaki illerin de farklı gelişme eğilimi göstermesi hesaba katılarak, önceliklerin belirlenmesi açısından birinci ve ikinci derecede kalkınmada öncelikli yöreler olmak üzere bir derecelendirme yapılmıştır. Zaman içerisinde bu derecelendirme değişikliklere uğramış ve yürürlükteki 1999 yılı Genel Teşvik Mevzuatı 'na göre, uygulamada etkinliği arttırabilmek için iller itibariyle Gelişmiş Yörelere (GY), Normal Yörelere (NY) ve Kalkınmada Öncelikli Yörelere (KÖY) ayırımına gidilmiştir (Pınar- Arıkan, 2003: 104).

³ 1980 sonrası dönemde Türkiye’de yoksulluğun ve bölgelerarası gelir eşitsizliğinin artmasında etkili olan bazı nedenler şöyle sıralanabilir: *İktisadi politikalarda neo-liberal politikaların uygulanmaya başlanması, *Sermayenin önündeki her türlü denetim, yasak ve sınırlamaların kaldırılması, faiz hadlerinin serbestleştirilmesi, *Küreselleşme ile bütünleşerek gelişen finans, iletişim, reklamcılık gibi sektörlerin ortaya çıkardığı yeni orta-üst gelir grubu ve yönetici kesimi ile kent yoksulları kıyaslandığında toplumun gittikçe arası açılan ve kutuplaşan bir sınıf yapısına doğru kayması; *Sanayi sektöründe üretimin esnekleşmesi, örneğin, işgücü piyasasında ve ücretlerde esneklik ve düzensizlik, taşeronlaşma, emek yoğunundan makina yoğun sisteme geçmenin yarattığı işsizlik; *Son yirmi yılda yaşanan yüksek enflasyon, kamu finansman ihtiyacının karşılanmasına yönelik sürekli büyüyen borç yapısı ve vergi sisteminde var olan sorunlar ve artan kamu açıklarından dolayı sosyal harcamaların azalması; *Metropol kentlerde gerçek ücretlerin düşmesi ve gelir dağılımında ortaya çıkan büyük kayıplara dayalı olarak, eski orta sınıfın giderek sosyo-ekonomik konumunu kaybetmesi ve 1990 sonrasında kentlere göç etmiş, ancak önceden göç edenler kadar kentteki olanakları kullanamayan, yeni kent yoksullarının ortaya çıkması [Bkz: DPT, Dokuzuncu Kalkınma Planı Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Yayın No: DPT 2742, Ankara, 2007.s.32,33; Fatih Aydemir, “Küreselleşme Sürecinde Dünya ve Türkiye’de Yaşanan Yapısal Dönüşüm”, Basın-İş Sendikası 16. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu, <http://www.basin-is.org/gen_kurul_2003/2003GK_kuresellesme.htm> (14.11.2008)].

KÖY programının amacına ulaşabilmesi için bölgelerarası dengesizlikleri gidermek, istihdam yaratmak, katma değeri yüksek gelişmiş teknolojileri kullanmak ve yatırımların teşviki, yönlendirilmesi ve desteklenmesi gibi hedefler belirlenmiştir. Yatırım indirimleri, gümrük vergisi, katma değer vergisi ile vergi, resim ve harç istisnaları, enerji desteği, arsa tahsisi ve yatırımlarda devlet yardımları ve yatırımları teşvik fonundan kredi tahsisleri KÖY uygulaması çerçevesinde devletçe sağlanan yatırım destek unsurlarıdır. KÖY'ün geliştirilmesi amacıyla planlı dönem boyunca uygulanan politikalar ise, üç ana grup altında toplanabilir (Sarı- Güven, 2007: 79-80):

- Altyapı yatırım faaliyetleri ve mali kaynakların gelişmiş yörelerden nispi olarak az gelişmiş yörelere aktarılması,

- Teşvik ve hibeler ile özel kesim yatırımlarının kalkınma planlarında belirlenen önceliklere uygun sektörlere ve bölgelere yönlendirilmesi,

- Elverişli koşullarda sağlanan kredi finansman olanakları.

24 Ocak 1980 kararları ile Türkiye'nin serbest piyasa koşullarında ve özel sektör öncülüğünde ekonomik kalkınmanın sağlanmasını öngören yeni bir sanayileşme stratejisi benimsemesi 1980'den itibaren ihracatın ve yatırımların teşvikini daha da önemli hale getirmiştir. 1985 yılında karşılıksız hibe şeklinde bir teşvik aracı olan Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu (KKDF) uygulaması başlatılmış ve bu da teşvikli yatırımlarda büyük artış yaratmıştır.

Türkiye'de teşviklerin gelişimi açısından bir diğer önemli dönüm noktasını 1996 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) üye olunması ve Gümrük Birliği'ne girilmesi ile başlayan süreç oluşturmaktadır. Türkiye'nin DTÖ'ye taraf olması ve AB ile Gümrük Birliği'ne girmesi neticesinde Türk teşvik sisteminde ciddi değişiklikler meydana gelmiş; yatırım teşviklerinde sektörel seçicilik yaklaşımının bırakılarak, bölgesel gelişmişlik düzeyinin temel alındığı, yatay yardımlar/teşvikler olarak da adlandırılan çevrenin korunması, KOBİ'lerin ve Ar-Ge'nin desteklenmesine yönelik programlara geçilmiştir (Yavan, 2011: 79).

2000'li yıllarda yaşanan finansal krizler sonrası uygulanan ekonomik politikalar ve reform programı, bölgesel politikaların uygulanabilmesi için uygun ortamın yaratılması anlamında olumlu bir katkı yapmıştır. Ayrıca, aynı dönemde AB ile üyelik öncesi uyum sürecinin de başlatılması ile Türkiye, AB bölgesel politikalarına uyumu da kapsayan bir dizi yükümlülük altına girmiştir. Bunu, Türkiye'nin AB sistemine uygun olarak politika yapımı ve istatistiklerin üretilmesinde temel teşkil edecek yeni bir bölgesel yapılanmanın gerçekleştirilmesi ve planlama çalışmaları izlemiştir. Bölgesel kalkınma, hedeflenen yörelerde ve sektörlerde yatırım düzeyinin yükseltilmesini ve böylece bu yörelerde ekonomik kalkınmanın sağlanmasını öngörmektedir (Akan- Arslan, 2008: 109).

Türkiye'de, planlı dönemle birlikte uygulamaya koyulan bölgesel kalkınma ve bölgeler arasındaki dengesizlikleri giderici yöndeki politikalar günümüzde yeniden önem kazanmaya başlamıştır. Bunun temel nedeni, Avrupa Birliği'ne katılım sürecinde bölgesel kalkınma politikalarının

entegre edilmesidir. Türkiye, yaklaşık 40 yıldır uygulamakta olduğu bölgesel politikaları bir yana bırakarak, yeniden yapılanma içine girmiştir. Bununla birlikte Türkiye’de küreselleşme süreci beraberinde getirdiği yapısal uyum politikaları ile birçok konuda özgün süreçler ve araçlar geliştirilmesini gerekli kılmıştır.

Cumhuriyetin her döneminde bölgesel kalkınmaya yönelik çeşitli düzenlemeler yapılmış ve teşvik araçları kullanılmıştır. Bölgesel kalkınma kapsamında iller tespit edilmiş ve bu illere yönelik çeşitli teşvikler uygulanmıştır. Fakat bu kapsamdaki iller sürekli genişlemiş ve uygulanan politikalar başarıya ulaşmamıştır (Duran, 2002: 45).

2009 yılında uygulamaya konulan ve 2012 yılında tekrar düzenlenen “yeni yatırım teşvik sistemi” ile Türkiye’de ilk defa kapsamlı bir sektörel bölgesel teşvik sistemine geçilmiştir. Bu teşvik modeli, illerin özelliklerini ve potansiyellerini dikkate alan, bölge bazında kademelendirilmiş, teşvik araçlarıyla desteklenen bir sistem olarak ortaya konmuştur. Türkiye’nin bölgelerarası eşitsizlikleri gidermek ve bölgesel gelişmeyi sağlamak amacıyla 40 yıldır uygulamakta olduğu KÖY politikası 16 Temmuz 2009 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren yeni yatırım teşvik sistemi ile son bulmuştur. Yeni teşvik sisteminin hem AB’nin bölgesel politikaları ile uyumlu olduğu, hem de günümüzün bölgesel gelişme eğilimlerine uygun şekilde tasarlanmaya çalışıldığı görülmektedir (Yavan, 2011: 79- 80).

Bölgesel kalkınma projeleri de DPT’nin eşgüdümü altında hazırlanmakta ve çalışmalar projelere ilişkin diğer kurumlarla işbirliği içerisinde sürdürülmektedir. DPT bünyesinde bu amaca yönelik olarak, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü kurulmuştur (Kulaksız, 2008: 39).

Ülkemizde yatırım destekleri Hazine Müsteşarlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Milli Emlak Genel Müdürlüğü, KOSGEB, Bölgesel Kalkınma Ajansları, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, Türkiye Kalkınma Bankası, Dünya Bankası, Avrupa Yatırım Bankası ve İslam Kalkınma Bankası tarafından verilmektedir. Yatırımlara Yönelik Devlet Yardımlarında, destek unsurlarının kapsamı, işleyişi, çeşitli kurum ve kuruluşlara verilen görevlere ilişkin usul ve esasları Hazine Müsteşarlığı belirlemektedir.

7. TÜRKİYE’DE 2012 TEŞVİK SİSTEMİNİN BÖLGESEL TEŞVİKLER AÇISINDAN GETİRDİĞİ YENİLİKLER⁴

Yeni Teşvik Sisteminin bölgesel teşvikler bakımından getirdiği yenilikler şu başlıklar altında toplanabilir.

7.1. Yeni Bir Bölgesel Harita- İl Bazlı Bölgesel Teşvik Sistemine Geçiş

2002 yılında (22 Eylül 2002) Resmi Gazetede yayınlanan “bölgesel istatistiklerin toplanması, geliştirilmesi, bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması, bölgesel politikaların çerçevesinin

⁴ Bknz. Ek- 5.

belirlenmesi ve Avrupa Birliği Bölgesel İstatistik Sistemine uygun karşılaştırılabilir istatistiki veri tabanı oluşturulması amacıyla ülke çapında İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırmasının tanımlanmasına ilişkin kararname ekiyle” (2002/4720) ile, ülkemizde bundan böyle, bölgesel istatistiklerin toplanması, geliştirilmesi, bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması, bölgesel politikaların çerçevelerinin belirlenmesi için, Avrupa Birliği Bölgesel İstatistikleri (NUTS) ile karşılaştırmalar yapılmasını sağlayabilmek amacıyla, İstatistiki Bölge Birimleri Sistemi (İBBS) oluşturulmuştur (Dinler, 2005: 233). İBBS’de iller “Düzy 3” olarak tanımlanmış; ekonomik, sosyal ve coğrafi yönden benzerlik gösteren komşu iller ise bölgesel kalkınma planları ve nüfus büyüklükleri de dikkate alınarak “Düzy 1” ve “Düzy 2” olarak gruplandırılmak suretiyle hiyerarşik bir sınıflandırma yapılmıştır. Düzy 3 kapsamındaki İBBS 81 adet olup il düzeyindedir. Düzy 2, Düzy 3 kapsamındaki komşu illerin gruplandırılması sonucu tanımlanmış olup, 26 adettir. Düzy 1 ise, Düzy 2’nin gruplandırılması sonucu tanımlanmış olup, 12 adettir. Daha sonra 2009/15199 Sayılı “Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar”la 16 Temmuz 2009’da 26 Düzy 2 bölgesi 4 ana bölgede tasnif edilmiştir.

Yeni teşvik sisteminin yasal düzenlemeleri Bakanlar Kurulu’nun 2010/3305 Sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkındaki Kararı’yla 19/06/2012 tarih 28328 Sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Eski sistemde 4 olan bölge sayısı, yeni sistemde sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyine (Ek- 1) göre 6 bölge (Ek- 3) olarak belirlenmiş olup, buna göre yapılan yatırımlar teşvik sisteminin araçlarından, buldukları bölgeye göre farklı oranlarda faydalanacaktır.

Daha önce İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması İBBS-2 Bölgeleri kapsamında sağlanan Bölgesel teşvikler il düzeyine (İBBS-3) dönüştürülmüştür. Buna göre; örneğin, daha önce Ege Bölgesi (TR3), Manisa Alt Bölgesini (TR33) oluşturan 4 il (Manisa, Uşak, Kütahya, Afyonkarahisar) eskiden 3. Bölge’de yer alırken, yeni sistemde Manisa (TR331) ve Uşak (TR334) yine 3. Bölgede kalırken, Afyonkarahisar (TR332) ve Kütahya (TR333) 4. Bölgeye dahil edilmiştir. Bu da, söz konusu illerin daha çok teşvik alacağı anlamına gelmektedir.

7.2. Destek Unsurlarında Değişen Süreler ve Oranlar

Önceki sistemdeki altı adet destek unsurlarına üç adet daha destek unsuru ilave olmuştur. Önceki sistemde KDV Muafiyeti, Gümrük Vergisi Muafiyeti, Vergi İndirimi, Sigorta Piriimi İşveren Hissesi Desteği, Arsa Tahsisi, Faiz Desteği unsurları varken, bunlara ilave olarak Bina İnşaat Harcamalarına KDV İadesi (Stratejik Belgeli yatırımlar), İşçi SGK Hissesi Desteği ve Gelir Vergisi Stopajı Desteği (6. bölge yatırımları) ilave edilmiştir. Teşvik sistemi; genel, bölgesel, büyük ölçekli ve stratejik yatırımların teşviki uygulamalarından oluşmaktadır. Alınabilecek teşvikler;

- a) Gümrük vergisi muafiyeti.
- b) Katma Değer Vergisi (KDV) istisnası.
- c) Gelir vergisi stopajı desteği

- c) Sigorta primi işveren hissesi desteği
d) Yatırım yeri tahsisi.
e) Faiz desteği
f) Gelir vergisi stopajı desteği
g) Sigorta primi desteği
h) KDV iadesinden oluşmaktadır.

Değişiklik yapılan destek unsurları aşağıda başlıklar halinde ele alınacaktır (RG 28328).

7.2.1. Vergi İndirimi

Eski teşvik sisteminde uygulanan vergi indirimi Tablo:1’de görülmektedir.

Tablo 1. Eski Teşvik Sisteminde Vergi İndirimi

BÖLGESEL VE SEKTÖREL YATIRIMLAR				
BÖLGELER	31/12/2010 TARİHİNDEN ÖNCE BAŞLAYAN YATIRIMLAR		31/12/2011 TARİHİNDEN ÖNCE BAŞLAYAN YATIRIMLAR	
	YATIRIMA KATKI ORANI*	UYGULANACAK KURUMLAR VERGİSİ*	YATIRIMA KATKI ORANI*	UYGULANACAK KURUMLAR VERGİSİ*
1	20	10	15	10
2	30	8	25	8
3	40	4	35	4
4	60	2	55	2

Kaynak: Resmi Gazete, 16/07/2009, Sayı: 27290, md. 10.

Önceki teşvik sisteminde 31/12/2011 tarihinden önce başlayan yatırımlar için %2-10 oranlarında uygulanan kurumlar vergisi indirimi, büyük ölçekli yatırımlar ile bölgesel uygulama kapsamında gerçekleştirilen yatırımlarda Tablo:2’de belirtildiği gibi değiştirilmiştir.

Tablo 2. Yeni Teşvik Sisteminde Vergi İndirimi

31/12/2012 Tarihinden Önce Başlanılan Yatırımlar				
Bölgeler	Bölgesel Uygulama		Büyük Ölçekli Yatırımlar	
	Yatırıma Katkı Oranı (%)	Kurumlar Vergisi veya Gelir Vergisi İndirim Oranı (%)	Yatırıma Katkı Oranı (%)	Kurumlar Vergisi veya Gelir Vergisi İndirim Oranı (%)
I	15	50	25	50
II	20	55	30	55
III	25	60	35	60
IV	30	70	40	70
V	40	80	50	80
VI	50	90	60	90
31/12/2012 Tarihinden Sonra Başlanılan Yatırımlar				
Bölgeler	Bölgesel Uygulama		Büyük Ölçekli Yatırımlar	
	Yatırıma Katkı Oranı (%)	Kurumlar Vergisi veya Gelir Vergisi İndirim Oranı (%)	Yatırıma Katkı Oranı (%)	Kurumlar Vergisi veya Gelir Vergisi İndirim Oranı (%)
I	10	30	20	30

II	15	40	25	40
III	20	50	30	50
IV	25	60	35	60
V	30	70	40	70
VI	35	90	45	90

Kaynak: Resmi Gazete, 19/06/2012, Sayı: 28328, md. 15.

Vergi indirimi desteği, münhasıran teşvik belgesine konu yatırımdan elde edilecek kazançlara uygulanmakla birlikte, 2., 3., 4., 5. ve 6. bölgelerde yatırım yapan firmalar için, yatırıma katkı tutarının belirli bir kısmı yatırım döneminde tüm faaliyetlerinden elde ettiği kazançlar üzerinden uygulanabilecektir. Örneğin, İstanbul merkezli bir firma Kütahya’da veya Diyarbakır’a yapacağı yatırım çerçevesinde alacağı teşvik belgesi kapsamında İstanbul’daki ve diğer illerdeki kazançları için de vergi indiriminden yararlanabilecektir. Bu maddeye göre hesaplanacak yatırıma katkı tutarına mahsuben, gerçekleştirilen yatırım harcaması tutarını aşmamak ve toplam yatırıma katkı tutarının;

a) Büyük ölçekli yatırımlar ve bölgesel teşvik uygulamaları kapsamındaki yatırımlarda; 2 nci bölgede yüzde onunu, 3 üncü bölgede yüzde yirmisini, 4 üncü bölgede yüzde otuzunu, 5 inci bölgede yüzde ellisini ve 6 ncı bölgede yüzde seksenini,

b) Stratejik yatırımlarda; 6 ncı bölgede yüzde seksenini, diğer bölgelerde yüzde ellisini, geçmemek üzere yatırım döneminde yatırımcının diğer faaliyetlerinden elde edilen kazançlarına indirimli gelir veya kurumlar vergisi uygulanabilir.

Arazi, arsa, royalti, yedek parça ve amortismanı tâbi olmayan diğer harcamalar ile 5520 sayılı Kanun gereği finans ve sigortacılık konularında faaliyet gösteren kurumlar, iş ortaklıkları, 4283 sayılı Yap-İşlet Modeli ile Elektrik Enerjisi Üretim Tesislerinin Kurulması ve İşletilmesi ile Enerji Satışının Düzenlenmesi Hakkında Kanun ve 3996 sayılı Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap-İşlet-Devret Modeli Çerçevesinde Yapılması Hakkında Kanun kapsamında gerçekleştirilen yatırımlar ve rödovans sözleşmesine bağlı olarak yapılan yatırımlar vergi indirimi desteğinden yararlanamaz.

İndirimli oranlar stopaj suretiyle yapılan vergilendirmede uygulanmaz (RG 28328, md. 15).

7.2.2. Faiz Desteği

Eski teşvik sisteminde uygulanan faiz desteği Tablo:3’te görülmektedir.

Tablo 3. Eski Teşvik Sisteminde Faiz Desteği* (Puan)

BÖLGESEL VE SEKTÖREL YATIRIMLAR		
BÖLGELER	TL KREDİSİ	DÖVİZ KREDİSİ
1	-	-
2	-	-
3	3	1
4	5	2

*Ar-Ge ve çevre yatırımlarında 300.000 TL, diğer yatırımlarda 500.000 TL, uygulama dönemi ise azami 5 yıl.

Kaynak: Resmi Gazete, 16/07/2009, Sayı: 27290, md. 8.

Önceki teşvik sisteminde sadece 3. ve 4. bölgeye uygulanan faiz desteği, Tablo: 4’de belirtilen miktarlarda değiştirilmiştir.

Tablo 4. Yeni Teşvik Sisteminde Uygulanacak Faiz Desteği Puanları

Bölgeler	TL Cinsi Krediler	Döviz Cinsi Krediler	Maksimum Destek Tutarı TL
I	-	-	-
II	-	-	-
III	3	1	500.000
IV	4	1	600.000
V	5	2	700.000
VI	7	2	900.000
ARGE Yatırımları ve Çevre Yatırımları (Tüm Bölgeler)	5	2	500.000
Stratejik Yatırımlar (Tüm Bölgeler)	5	2	Sabit Yatırımın % 15’i

Kaynak: Resmi Gazete, 19/06/2012, Sayı: 28328, md. 11.

Faiz indirimi, bölgesel teşvik uygulamaları ve stratejik yatırımlar ile AR-GE ve çevre yatırımları kapsamında desteklerden yararlanacak yatırımlar için, bankalardan kullanılacak en az 1 yıl vadeli yatırım kredilerinin teşvik belgesinde kayıtlı sabit yatırım tutarının % 70’ine kadar olan kısmı için ödenecek faiz veya kar payı için uygulanacaktır.

7.2.3. Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği

Eski teşvik sisteminde uygulanan Sigorta primi işveren hissesi desteği Tablo: 5’te görülmektedir.

Tablo 5. Eski Teşvik Sisteminde Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği* (Puan)

BÖLGESEL VE SEKTÖREL YATIRIMLAR		
BÖLGELER	31/12/2011 TARİHİNDEN ÖNCE BAŞLAYAN YATIRIMLAR	01/01/2012 TARİHİNDEN SONRA BAŞLAYAN YATIRIMLAR
1	2 yıl	-
2	3 yıl	-
3	5 yıl	3 yıl
4	7 yıl	5 yıl

* İşverenlerin SGK primi payının tamamının Hazine tarafından karşılanma süresi.

Kaynak: Resmi Gazete, 16/07/2009, Sayı: 27290, md. 9.

Eski sistemde, devletin işverenlerin SGK primi payı için sunduğu destek, aşağıdaki Tablo: 6’da belirtilen seviyeleri geçememekteydi.

Tablo 6. Eski Teşvik Sisteminde Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği Tavanı

BÖLGELER	Yatırıma Katkı Oranı / Bölgesel ve Sektörel Yatırımlar (%)
1	6
2	8
3	10
4	14

Kaynak: Resmi Gazete, 16/07/2009, Sayı: 27290, md. 9.

Yeni Sisteme göre sigorta primi işveren hissesi desteği süre ve oranları Tablo:7’de gösterilmektedir.

Tablo 7. Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği

BÖLGELER	31.12.2013’e kadar	01.01.2014 itibariyle	Destek Tavanı (Sabit Yatırıma Oranı %)	
			Bölgesel Teşvik Uygulamaları	Büyük Ölçekli Yatırımların Teşviki
I	2 yıl	-	10	3
II	3 yıl	-	15	5
III	5 yıl	3 yıl	20	8
IV	6 yıl	5 yıl	25	10
V	7 yıl	6 yıl	35	11
VI*	10 yıl	7 yıl	50	15

* 6. Bölgede yer alan organize sanayi bölgelerinde destek 12 yıl süreyle uygulanacaktır.

Kaynak: Resmi Gazete, 19/06/2012, Sayı: 28328, md. 12.

Büyük ölçekli yatırımın 6. Bölgede yapılması halinde ise yeni bir uygulama olarak asgari ücret üzerinden hesaplanan Gelir Vergisi Stopajı Desteği ve Sigorta Primi Desteği sağlanacaktır.

7.3. Desteklenecek Sektörlerin Güncellenmesi

Yeni teşvik sisteminde desteklenecek sektörler aşağıdaki gibi belirlenmiştir;

- Demir cevheri ve düşük kalorili kömür yatırımları bölgesel teşvik sistemi kapsamında desteklenecektir.
- Tersanelerin inşa edecekleri gemilerde, yatırım döneminde istihdam edilen işçiler için ödenmesi gereken sigorta primi işveren hissesinin asgari ücrete tekabül eden kısmı Devlet tarafından karşılanacaktır (18 ay süreyle).
- Bölgesel Teşvik Uygulamalarının, yatırım havzalarının oluşturulması ve kümelenmenin desteklenmesi hedefleri çerçevesinde;
 - * OSB’lerde yapılacak yatırımlar,
 - * Sektörel işbirliğine dayalı entegrasyon yatırımları,

Vergi İndirimi ve Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteklerinden Bir Alt Bölgede Uygulanan Oran ve Sürelerde Yararlanırlar.

- Bölgesel olarak Teşvik edilen sektörler illere göre belirlenmiştir.
- Teşvikli Bölgesel ve Büyük Ölçekli Yatırımlar listesindeki sektörlerin pek çoğunda asgari yatırım tutarlarında indirim yapılmıştır.
- Bölgesel teşvikler kapsamında Organize Sanayi Bölgeleri (OSB)’inde yapılan yatırımlar ile aynı sektördeki asgari 5 firmanın yatay veya dikey entegrasyon

sağlayacak ortak yatırımları bir alt Bölgenin teşviklerinden (daha avantajlı) yararlanabilecektir (RG 28328).

7.4. Sosyo-Ekonomik Açıdan Görece Az Gelişmiş Bölgeye (6. Bölge) Cazip Destekler

Büyük ölçekli yatırımın 6. Bölgede yapılması halinde ise yeni bir uygulama olarak asgari ücret üzerinden hesaplanan Gelir Vergisi Stopajı Desteği ve Sigorta Primi Desteği sağlanacaktır.

- Genişleyen Sektörel Kapsam: Asgari sabit yatırım tutarının üzerindeki tüm sektörlerin bölgesel destek kapsamına alınması,
- İşgücü Maliyetlerinin Azaltılmasına Yönelik Destekler: Sigorta primi işveren hissesi desteği 1 yıl, OSB 12 yıl, sigorta primi desteği 10 yıl, gelir vergisi stopajı desteği 10 yıl,
- Finansman İmkanlarının Genişletilmesi: 900 bin TL ye kadar faiz desteği, yatırım döneminde yatırıma katkı tutarının % 80'ine kadar olan kısmını, diğer faaliyetlerden elde edilen kazançlara uygulama imkanı. Bölgeye yapılan yatırımlar asgari tutarı (500 bin TL) aşmak kaydıyla sektör sınırlaması olmaksızın Bölgesel teşviklerden yararlanabilecektir (RG 28328).

7.5. Öncelik Arz Eden Yatırımlar

Öncelikli alanlarda yapılacak yatırımlar, 1. , 2. , 3. , 4. , 5. bölgelerde yer alması durumunda 5. Bölge desteklerinden yararlanacaklardır.

- Madencilik yatırımları,
- Demiryolu ve denizyolu ile yük veya yolcu taşımacılığına yönelik yatırımlar,
- Test merkezleri, rüzgar tüneli ve benzeri nitelikteki yatırımlar,
- Uluslararası fuar alanı yatırımları,
- Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgelerinde yapılacak turizm yatırımları,
- Özel sektör tarafından gerçekleştirilecek ilk, orta ve lise eğitim yatırımları,
- Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından desteklenen Ar-Ge projeleri neticesinde geliştirilen ürünlerin üretimine yönelik yatırımlar,
- Yatırım tutarı 20 Milyon TL üzerinde olan belirli ilaç yatırımları ve savunma sanayi yatırımları,
- Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgelerinde yapılacak turizm yatırımları,

- Özel sektör tarafından gerçekleştirilecek ilk, orta ve lise eğitim yatırımları,
- Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından desteklenen Ar-Ge projeleri neticesinde geliştirilen ürünlerin üretimine yönelik yatırımlar,
- Yatırım tutarı 20 Milyon TL üzerinde olan belirli ilaç yatırımları ve savunma sanayi yatırımları kapsam dahilindedir.

Öncelikli Yatırım Konuları başlığı altında 5. Bölge Teşviklerinden yararlanacak yeni bir teşvik statüsü getirilmiştir (RG 28328).

7.6. Yeni Bir Teşvik Statüsü: Stratejik Yatırımlar

Cari açığı azaltmak ve ileri teknoloji ve katma değer içeren yatırımları teşvik için “Stratejik Yatırımlar” adı altında yeni bir teşvik kapsamı oluşturulmuştur. Stratejik Yatırımlar kapsamında sağlanacak teşvikler Bölge ayrımı olmaksızın tüm Türkiye sathında geçerli olacaktır.

- Aşağıda yer alan kriterlerin tamamını birlikte sağlayan, ithalat bağımlılığı yüksek ürünlerin üretimine yönelik yatırımlar stratejik yatırım olarak değerlendirilir.
 - * Asgari sabit yatırım tutarının elli milyon Türk Lirasının üzerinde olması (münhasıran bu yatırımların enerji ihtiyacını karşılamak üzere gerçekleştirilecek doğalgaza dayalı olmayan enerji yatırımlarının, tesis kurulu gücü ile orantılanacak kısmı dâhil).
 - * Yatırım konusu ürünle ilgili yurtiçi toplam üretim kapasitesinin ithalattan az olması.
 - * Bakanlıkça belirlenecek esaslar çerçevesinde, belge konusu yatırımla sağlanacak katma değer asgari yüzde kırk olması.
 - * Yatırım konusu ürünle ilgili olarak son bir yıl içerisinde gerçekleşen toplam ithalat tutarının elli milyon ABD Dolarının üzerinde olması.
- Yurt içinde üretimi olmayan ürünlerin üretimine yönelik yatırımlarda birinci fıkranın (ç) bendi hükmü, rafineri ve petrokimya yatırımlarında ise (c) bendi hükmü aranmaz.
- Bu konuda Bakanlığa yapılacak müracaatlar Komisyon tarafından incelenerek değerlendirilir ve uygun görülen projeler için teşvik belgesi düzenlenir (RG 28328 md. 8).

Yeni sistemde, asgari 500 milyon TL’lik Stratejik Yatırımlarda bina inşaatlarında KDV iadesi ve 6. Bölgeye yapılan yatırımlarda Gelir Vergisi Stopajı Terkini adı altında iki yeni teşvik unsuru getirilmiştir.

7.7. Teşvik Belgesi Verebilecek Kurumlar

Sanayi Odalarının yanı sıra Genel Teşvik Belgesi başvurusu yapılabilen kurumlar arasında Kalkınma Ajansları da eklenmiştir (Ebegil, 2012).

8. SONUÇ

Ülkemizde bölgelerarasında gelişmişlik düzeylerinin görece olarak farklı olması nedeniyle, dengeli bir kalkınmanın devlet öncülüğünde ve desteğinde gerçekleştirilmesi planlı dönemin başından itibaren üzerinde durulan bir politikadır. Beş yıllık kalkınma planlarının bölgesel planlamaya ilişkin amaçları, bölgelerde var olan kaynak potansiyelini kullanarak ve kaynakları öncelikle verimliliği yüksek alanlara yönelterek, geri kalmış yörelerin daha hızlı kalkındırılması olmuştur.

Bölgelerarası eşitsizliklerin giderilmesine yönelik teşvik önlemleri uygulanmıştır. Ancak vergi istisna ve muafıklarını da içeren mali önlemlerin uygulamada önemli bir ağırlığı olmuştur. Özellikle 1980 yılından sonra vergi kanunlarında yapılan değişikliklerle yatırımları teşvik edici vergisel düzenlemelerin sayısı oldukça artmıştır.

Yeni teşvik sisteminin yasal düzenlemeleri Bakanlar Kurulu'nun 2010/3305 Sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkındaki Kararı'yla 19/06/2012 tarih 28328 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Yeni teşvik sistemi, bugüne kadar yapılan en kapsamlı ve ciddi köklü değişiklikler içeren bir teşvik sistemidir. Yatırımların, ekonomik ve sosyal açıdan göreceli olarak daha az gelişmiş illere yönlendirilerek bu illerde istihdamın artırılması, bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılması ve cari açıkla mücadele amacıyla, yatırımlardaki devlet katkısının artırılması bağlamında, bazıları yeni getirilen, bazıları ise iyileştirilen teşvik unsurlarını;

- Yeni Bir Bölgesel Harita- İl Bazlı Bölgesel Teşvik Sistemine Geçiş
- Destek Unsurlarında Değişen Süreler ve Oranlar
- Desteklenecek Sektörlerin Güncellenmesi
- Sosyo-Ekonomik Açıdan Görece Az Gelişmiş Bölgeye (6. Bölge) Cazip Destekler
- Öncelik Arz Eden Yatırımlar
- Yeni Bir Teşvik Statüsü: Stratejik Yatırımlar
- Teşvik Belgesi Verebilecek Kurumlar başlıklarında toplamak mümkündür.

Yeni sistem, Türkiye'yi SEGE- 2011'e göre (bkz. Ek- 1), 61 farklı gösterge ile (bkz. Ek- 2) 81 ilin sosyo-ekonomik düzeylerinin değerlendirilmesiyle altı farklı bölgeye (bkz. Ek- 3) ayırmakta ve yatırımcılara; KDV İstisnası, gümrük vergisi muafiyeti, vergi indirimi, asgari ücret üzerinden hesaplanan sigorta primi işçi ve işveren hissesi desteği, faiz desteği, yatırım yeri tahsisi, gelir vergisi stopajı desteği ve KDV iadesi destekleri (bkz. Ek- 5) verilmesini öngörmektedir.

Bundan önceki teşvik paketinde, birbirine coğrafi olarak yakın ancak ekonomik olarak farklı özelliklere sahip illerin aynı bölge kapsamında değerlendirilmesi kamuoyunda sıklıkla eleştirilen aksaklıkların başında gelmekteydi. Yeni yasada, desteklerin tamamından veya bir bölümünden; yatırımın büyüklüğüne, bölgesine ve konusuna göre değişen oran ve sürelerde yararlanma imkanı da getirilmiştir.

Stratejik yatırımların desteklenmesi, bölgesel teşvik uygulamasının etkinliğinin artırılması ve ekonomik ve sosyal olarak en az gelişmiş illerin yatırım merkezi haline getirilmesi olarak üç temel hedef taşıyan yeni sistemle birlikte, yatırımların artacağı ve özellikle kalkınmamış bölgelere ciddi yatırımların gerçekleşeceği inancını taşımaktayız. Fakat Türkiye’de gelir eşitsizliğinin tek nedeni ekonomik değildir. Başkaca sebepler de söz konusudur. Dolayısıyla uygulanacak salt bir teşvik politikası soruna kısmi çözümler üretebilecektir. Bu yüzden, Türkiye gerçekleri de göz önünde bulundurularak, tüm gelir eşitsizliği nedenlerini içine alan, bütünlük bir politikayla eşitsizliği giderme çabalarının başarı şansı daha yüksek olabilecektir.

KAYNAKÇA

- Akan Y. ve Arslan, İ. (2008) “Türkiye’de Sektörel Yatırım Teşvik Belgeleri İle İstihdam Analizi: Doğu Anadolu Bölgesi Üzerine Bir Uygulama (1980- 2006)”, Çalışma ve Toplum, 2008/1, 16:107-119.
- Arslan, K. (2005) “Bölgesel Kalkınma Farklılıklarının Giderilmesinde Etkin Bir Araç: Bölgesel Planlama ve Kalkınma Ajansları”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4 (7): 275-294.
- Aydemir, F. (2006) “Küreselleşme Sürecinde Dünya ve Türkiye’de Yaşanan Yapısal Dönüşüm”, Basın-İş Sendikası 16. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu, <http://www.basin-is.org/gen_kurul_2003/2003GK_kuresellesme.htm> Erişim Tarihi: 21/01/2013.
- Buiren, K and Brouwer, E. (2010) Determinants of State Aid, Tilburg University TILEC Discussion Paper, DP 2010-005, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1547802, Erişim Tarihi: 21/01/2013.
- Cornia , G. A. And Kiiski, S. (2001) Trends in Income Distribution in the Post-World War II Period Evidence and Interpretation, Discussion Paper No. 2001/89, World Institute for Development Economics Research, United Nations University (UNU/WIDER), Helsinki.
- Çalışkan, Ş. (2010) “Türkiye’de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk”, Sosyal Siyaset Konferansları, 59 (2): 89–132.
- Çelebi, A. K. (1992) “Mali Politikaların Etkinliğinde Tahminlerin Rolü”, İktisat, İşletme, Finans, ISSN: 1300- 610x 7(74): 36- 43.

- Çımat, A ve Avcı, M. (2002) “Türkiye’de Kalkınmada Öncelikli Yörelere ve Sağlanan Vergisel Avantajlar”, Mali Çözüm Dergisi, 58: 149-162.
- Çiloğlu, İ. (2000), “Teşvik Politikalarının Yönlendirme Gücü”, Hazine Dergisi, 13:29-48.
- Dinler, Z. (2005) Bölgesel İktisat, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa.
- DPT, (2007) Dokuzuncu Kalkınma Planı Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Yayın No: DPT 2742, Ankara.
- DPT, (2012) http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/view/14197/BASIN_A%C3%87IKLAMASI-sege_2011-v6.pdf, Erişim Tarihi: 21.01.2013.
- Duran, M. (2002). Türkiye’de Yatırımlara Sağlanan Teşvikler ve Etkinliği, Hazine Müsteşarlığı Araştırmaları, Ankara.
- Ebegil, A. N. (2012) Yeni Teşvik Sistemi 2012, Yatırımlarda Devlet Yardımları, 2012/ 3305 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı), Resmi Gazete 19.06.2012 / 28328, 18 Temmuz, <http://www.kutso.org.tr/link/178.pdf>, Erişim Tarihi: 21/01/2013.
- Ecer, E. G. (2010) “Avrupa Birliği’nde Devlet Yardımları Politikası”, T.C. Maliye Bakanlığı, AB ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Araştırma ve İnceleme Serisi: 3:1- 33, Ankara
- Erdem, Ş. (2004) Avrupa Birliğinde Devlet Yardımları ve Türkiye’ye Uyumu, Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Ülkeleri Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayını, Antalya.
- European Commission, (1999) European Economy State Aid and the Single Market, Directorate-General for Economic and Financial Affairs, Number 3, <http://spire.sciences-po.fr/hdl:/2441/8047/resources/hirschhausen-roeller-european-economy-state-aids-0399en.pdf> Erişim Tarihi: 22.01.2013
- Gündüz, A. Y. (2006) Bölgesel Kalkınma Politikası, Ekin Kitabevi, Bursa.
- Güngördü, A. (2008) Devlet Yardımları, TÜSİAD Rekabet ve Çalışma Grubu Toplantısı, 24.10.2008, www.tusiad.org/_rsc/shared/file/AbdulganiGungordu.pdf, Erişim Tarihi: 25.01.2013.
- İlhan, B. (2010) “Avrupa Birliği Rekabet Politikasında Devlet Yardımları ve Türkiye’nin Uyumu”, Sayıştay Dergisi, 76: 101-132.
- Keyder, Ç. – Üstündağ, N. (2006) Doğu ve Güneydoğu Anadolu’nun Kalkınmasında Sosyal Politikalar, Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da Sosyal ve Ekonomik Öncelikler Raporu, Bölüm IV, TESEV, İstanbul, www.spf.boun.edu.tr/docs/TESEV-GDDA-Bolum4.pdf, Erişim Tarihi: 24/01/2013.

- Kızılot, Ş. (2009) “Yeni Teşvik Paketinin Getireceği Mali Yükler, Bütçe Performansına Muhtemel Etkileri Ve Alınabilecek Tedbirler”, TİSK, İşveren Dergisi, Ağustos, http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=2493&id=114 , Erişim Tarihi: 24/01/2013.
- Koçak H. (2011) “Avrupa’da Bölgeselleştirme Çabalarının Ulusal ve Bölgesel Kalkınmaya Etkileri: Avusturya ve Macaristan Örnekleri”, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, 29:123-130.
- Kulaksız, Y. (2008) Türkiye’de Bölgesel Gelişmişlik Farkları, İstihdam ve Kurum Hizmetlerinin Çeşitlendirilmesi, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Kutlu, E. ve Hacıköylü, C. (2007) “Avrupa Birliği’ne Tam Üyelik Sürecinde Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Devlet Yardımları”, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, www.anadolu.edu.tr/arastirma/hakemli_dergiler/.../sos_bil_19.pdf: 367-390, Erişim Tarihi: 24/01/2013.
- Leblebici, F. (2002) Devlet Yardımları Uygulamasının Maliyeti ve Ekonomik Göstergelerle Mukayesesi, DPT Yayın No: 2663, Aralık, Ankara.
- Lundberg, M. And Squire, L. (2001) “The Simultaneous Evolution Of Growth And Inequality”, Economic Journal, 113: 487.
- Nicolaides P. and Bilal S. (1999) “State Aid Rules: Do They Promote Efficiency”, Understanding State Aid Policy in the European Community: Perspectives on Rules and Practice, edited by Sanoussi Bilal and Phedon Nicolaides, Kluwer Law International.
- OECD, (2010) Roundtable on Competition, State Aids and Subsidies, Directorate For Financial and Enterprise Affairs Competetion Committee, AF/COMP/GF(2010)5.
- Öner, E. (2002) “Niçin Vergi Teşvikleri?”, Atatürk Üniversitesi, İİBF Dergisi, 16(3-4): 97-119.
- Pınar, A.- Arıkan, S. İ. (2003) “Avrupa Birliği ve Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Bağlamında Devlet Yardımları”, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 3(1): 93-111.
- Resmi Gazete, (2012) <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/06/20120619-1-1.doc> Erişim Tarihi: 21/01/2013.
- Resmi Gazete, 16/07/2009, Sayı: 27290.
- Resmi Gazete, 23/10/2010 Sayı: 27738.
- Resmi Gazete, 19/06/2012, Sayı: 28328.
- Sarı, R.- Güven, A. (2007) “Kalkınmada Öncelikli Yörelere Uygulamasının İller Arası Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi”, ODTÜ Gelişme Dergisi, 34: 77-96.

- Stewart, F. (2004) Horizontal Inequalities: a Neglected Dimension of Development. Working Paper No.1, Centre for Research on Inequality, Human Security and Ethnicity, University of Oxford: 1-40.
- Yavan, N. (2011) “Teşviklerin Bölgesel Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Ampirik Bir Analiz”, Ekonomik Yaklaşım, 22 (81): 65- 104.
- Yavuz, A. (2010) “Bir Maliye Politikası Aracı Olarak Yatırım Teşviklerinin Rekabet Koşulları Altında Özel Kesim Yatırımları Ve İstihdam Üzerine Etkisi: Ekonometrik Bir Analiz”, SDÜ İİBF Dergisi, 15(1): 83- 101.
- Yılmaz, Ö. (2001) “Bölgesel Eşitsizlik Türkiye Örneği”, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 15(1-2): 1-19.
- T. C. Ekonomi Bakanlığı (2012) Yeni Teşvik sistemi, Yatırımlarda Devlet Yardımları, 6 Nisan, Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü, İstanbul, www.ekonomi.gov.tr/upload/459D1E1B.../6_Nisan_Sunum_son.pdf, Erişim Tarihi: 20/01/2013.
- TMMOB, (2004) Türkiye’de Bölgesel Eşitsizlikler Konulu Komisyon Çalışması, http://www.spo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=86&tipi=15&sube=0, Erişim Tarihi: 20/01/2013.
- http://www.dso.org.tr/userFiles/File/Tesvik_ozet_yeni2.pdf, Erişim Tarihi: 21/01/2013.

EKLER:

EK 1. İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması (SEGE-2011)

İl Kodu	İller	SEGE 2011 Sırası	İl Kodu	İller	SEGE 2011 Sırası
TR100	İstanbul	1	TRB11	Malatya	42
TR510	Ankara	2	TR332	Afyon	43
TR310	İzmir	3	TR905	Artvin	44
TR421	Kocaeli	4	TRA12	Erzincan	45
TR611	Antalya	5	TR631	Hatay	46
TR411	Bursa	6	TR821	Kastamonu	47
TR412	Eskişehir	7	TR813	Bartın	48
TR323	Muğla	8	TR722	Sivas	49
TR211	Tekirdağ	9	TR833	Çorum	50
TR322	Denizli	10	TR823	Sinop	51
TR424	Bolu	11	TR903	Giresun	52
TR212	Edirne	12	TR633	Osmaniye	53
TR425	Yalova	13	TR822	Çankırı	54
TR222	Çanakkale	14	TR712	Aksaray	55
TR213	Kırklareli	15	TR713	Niğde	56
TR621	Adana	16	TR832	Tokat	57
TR721	Kayseri	17	TRB14	Tunceli	58
TR422	Sakarya	18	TRA11	Erzurum	59
TR321	Aydın	19	TR632	Kahramanmaraş	60

İl Kodu	İller	SEGE 2011 Sırası	İl Kodu	İller	SEGE 2011 Sırası
TR521	Konya	20	TR902	Ordu	61
TR612	Isparta	21	TR906	Gümüşhane	62
TR221	Balıkesir	22	TRC13	Kilis	63
TR331	Manisa	23	TRA13	Bayburt	64
TR622	Mersin	24	TR723	Yozgat	65
TR334	Uşak	25	TRC12	Adıyaman	66
TR613	Burdur	26	TRC22	Diyarbakır	67
TR413	Bilecik	27	TRA22	Kars	68
TR812	Karabük	28	TRA23	Iğdır	69
TR811	Zonguldak	29	TRC32	Batman	70
TRC11	Gaziantep	30	TRA24	Ardahan	71
TR901	Trabzon	31	TRB13	Bingöl	72
TR522	Karaman	32	TRC21	Şanlıurfa	73
TR831	Samsun	33	TRC31	Mardin	74
TR904	Rize	34	TRB21	Van	75
TR423	Düzce	35	TRB23	Bitlis	76
TR714	Nevşehir	36	TRC34	Siirt	77
TR834	Amasya	37	TRC33	Şırnak	78
TR333	Kütahya	38	TRA21	Ağrı	79
TRB12	Elazığ	39	TRB24	Hakkari	80
TR715	Kırşehir	40	TRB22	Muş	81
TR711	Kırkkale	41			

Kaynak: DPT, (2012). http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/view/14197/BASIN_A%C3%87_IKLAMASI-sege_2011-v6.pdf, s.2. Erişim Tarihi: 21.01.2013.

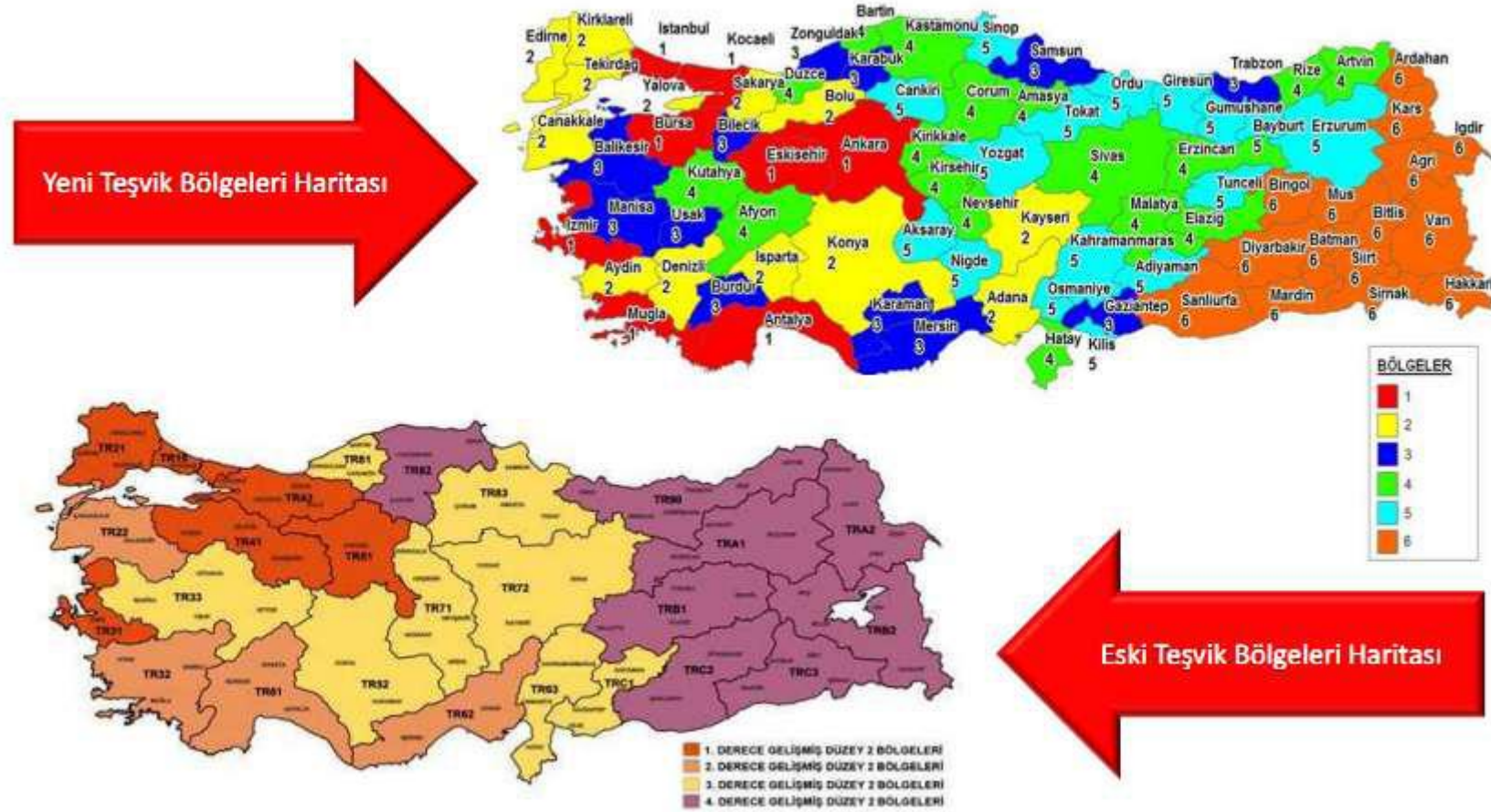
EK 2. SEGE-2011 Göstergeleri

Demografik Göstergeler	
1	Nüfus Yoğunluğu
2	Yaşa Özel Doğurganlık Oranı (15-49 yaş)
3	Genç Bağımlı Nüfus Oranı (0-14 yaş)
4	Net Göç Hızı
5	Şehirleşme Oranı
Eğitim Göstergeleri	
1	Okuryazar Nüfus Oranı
2	Okuryazar Kadın Nüfusunun Toplam Kadın Nüfusuna Oranı
3	Genel Ortaöğretim Net Okullaşma Oranı
4	Mesleki ve Teknik Liseler Okullaşma Oranı
5	İlin YGS Ortalama Başarı Puanı
6	Yüksek Okul veya Fakülte Mezunu Nüfusun 22+ Yaş Nüfusa Oranı
Sağlık Göstergeleri	
1	Yüz Bin Kişiye Düşen Hastane Yatak Sayısı
2	On Bin Kişiye Düşen Hekim Sayısı
3	On Bin Kişiye Düşen Diş Hekimi Sayısı
4	On Bin Kişiye Düşen Eczane Sayısı
5	Yeşil Kart Sahibi Nüfusun İl Nüfusuna Oranı
İstihdam Göstergeleri	
1	İşsizlik Oranı
2	İşgücüne Katılma Oranı
3	Çalışma Çağındaki Nüfusun (15 - 64 yaş arası) Toplam Nüfus İçerisindeki Oranı
4	İmalat Sanayi İstihdamının Sigortalı İstihdam İçindeki Oranı
5	Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Aktif Çalışanların Toplam Nüfusa Oranı
6	Ortalama Günlük Kazanç
7	Ortalama Günlük Kazanç - Kadın
8	İstihdam Oranı

Rekabetçi ve Yenilikçi Kapasite Göstergeleri	
1	İl İhracatının Türkiye İçindeki Payı
2	Kişi Başına Düşen İhracat Tutarı
3	İmalat Sanayi İşyerlerinin Türkiye İçindeki Payı
4	İmalat Sanayi Kayıtlı İşyeri Oranı
5	Kişi Başı İmalat Sanayi Elektrik Tüketimi
6	Organize Sanayi Bölgesinde Üretim Yapılan Parsellerin Türkiye İçindeki Payı
7	Küçük Sanayi Sitesi İşyeri Sayısının Türkiye İçindeki Payı
8	Yeni Kurulan Şirketlerin Toplam Sermayesinin Türkiye İçindeki Payı
9	On Bin Kişiye Düşen Yabancı Sermayeli Şirket Sayısı
10	Yüz Bin Kişiye Düşen Marka Başvuru Sayısı
11	Yüz Bin Kişiye Düşen Patent Başvuru Sayısı
12	Yüksek Lisans ve Doktora Sahibi Nüfusun 30+ Yaş Nüfusa Oranı
13	Kırsal Nüfus Başına Düşen Tarımsal Üretim Değeri
14	Turizm Yatırım-İşletme ve Belediye Belgeli Yatak Sayısının Türkiye İçindeki Payı
15	Teşvik Belgeli Yatırım Tutarının Türkiye İçerisindeki Payı
Mali Kapasite Göstergeleri	
1	İldeki Banka Kredilerinin Türkiye İçindeki Payı
2	İldeki Tasarruf Mevduatının Türkiye İçindeki Payı
3	Kişi Başına Düşen Banka Mevduatı Tutarı
4	Bin Kişiye Düşen İnternet Bankacılığında Aktif Bireysel Müşteri Sayısı
5	Bin Kişiye Düşen İnternet Bankacılığında Aktif Kurumsal Müşteri Sayısı
6	Kişi Başına Düşen Bütçe Gelirleri
7	İl Vergi Gelirinin Türkiye İçindeki Payı
Erişilebilirlik Göstergeleri	
1	Kırsal Kesim Asfalt-Beton Köy Yolu Oranı
2	İlin En Yakın Havaalanına Uzaklığı
3	Hane Başına Genişbant Abone Sayısı
4	Kişi Başına Düşen GSM Abone Sayısı
5	İlin Otoyol ve Devlet Yollarına Göre yük-km Değerleri
6	Toplam Demiryolu Hattının Yüzölçüme Oranı
Yaşam Kalitesi Göstergeleri	
1	Bin Kişiye Düşen AVM Brüt Kiralanabilir Alan Oranı
2	Kanalizasyon Şebekesi ile Hizmet Verilen Belediye Nüfusunun Toplam Belediye Nüfusuna Oranı
3	Kişi Başı Mesken Elektrik Tüketimi
4	On Bin Kişiye Düşen Özel Otomobil Sayısı
5	Kükürtdioksit (SO ₂) Ortalama Değeri
6	Partiküler Madde (Duman) Ortalama Değeri
7	Sosyal Güvenlik Kapsamı Dışında Kalan Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı
8	Yüz Bin Kişiye Düşen Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlü Sayısı
9	Yüz Bin Kişiye Düşen İntihar Vakası Sayısı
Değişken Sayısı: 61	

Kaynak: DPT, (2012). http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/view/14197/BASIN_A%C3%87 IKLAMASI-sege_2011-v6.pdf, s.3-4. Erişim Tarihi: 21.01.2013.

EK 3. Eski ve Yeni Teşvik Bölgeleri Haritası

Kaynak: Ebegil, A. N. (2012). Yeni Teşvik Sistemi 2012, Yatırımlarda Devlet Yardımları, 2012/ 3305 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı), Resmi Gazete 19.06.2012 / 28328, 18 Temmuz, <http://www.kutso.org.tr/link/178.pdf>, Erişim Tarihi: 21/01/2013.

EK 4. Yatırım Teşvik Uygulamalarında Bölgeler

1. Bölge	2. Bölge	3. Bölge	4. Bölge	5. Bölge	6. Bölge
Ankara	Adana	Balıkesir	Afyonkarahisar	Adıyaman	Ağrı
Antalya	Aydın	Bilecik	Amasya	Aksaray	Ardahan
Bursa	Bolu	Burdur	Artvin	Bayburt	Batman
Eskişehir	Çanakkale (Bozcaada ve Gökçeada İlçeleri Hariç)	Gaziantep	Bartın	Çankırı	Bingöl
İstanbul	Denizli	Karabük	Çorum	Erzurum	Bitlis
İzmir	Edirne	Karaman	Düzce	Giresun	Diyarbakır
Kocaeli	Isparta	Manisa	Elazığ	Gümüşhane	Hakkari
Muğla	Kayseri	Mersin	Erzincan	Kahramanmaraş	Iğdır
	Kırklareli	Samsun	Hatay	Kilis	Kars
	Konya	Trabzon	Kastamonu	Niğde	Mardin
	Sakarya	Uşak	Kırıkkale	Ordu	Muş
	Tekirdağ	Zonguldak	Kırşehir	Osmaniye	Siirt
	Yalova		Kütahya	Sinop	Şanlıurfa
			Malatya	Tokat	Şırnak
			Nevşehir	Tunceli	Van
			Rize	Yozgat	Bozcaada ve Gökçeada İlçeleri
			Sivas		

Kaynak: Resmi Gazete, (2012). <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/06/20120619-1-1.doc> Erişim Tarihi: 21/01/2013.

EK 5. Yeni Bölgesel Teşvik Uygulaması

Destek Unsurları		I	II	III	IV	V	VI
KDV İstisnası		VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Gümrük Vergisi Muafiyeti		VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Vergi İndirimi Yatırıma Katkı Oranı (%)	OSB Dışı	15	20	25	30	40	50
	OSB İçi	20	25	30	40	50	55
Sigorta Primi İşveren His. Desteği (Destek Süresi)	OSB Dışı	2 yıl	3 yıl	5 yıl	6 yıl	7 yıl	10 yıl
	OSB İçi	3 yıl	5 yıl	6 yıl	7 yıl	10 yıl	12 yıl
Yatırım Yeri Tahsisi		VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Faiz Desteği		YOK	YOK	VAR	VAR	VAR	VAR
Gelir Vergisi Stopajı Desteği		YOK	YOK	YOK	YOK	YOK	10 yıl
Sigorta Primi İşçi Hissesi Desteği (Destek Süresi)		YOK	YOK	YOK	YOK	YOK	10 yıl

Kaynak: T. C. Ekonomi Bakanlığı (2012). Yeni Teşvik sistemi, Yatırımlarda Devlet Yardımları, 6 Nisan, Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü, İstanbul, www.ekonomi.gov.tr/upload/459D1E1B.../6_Nisan_Sunum_son.pdf, Erişim Tarihi: 20/01/2013.